

१. चित्रकला (Drawing)

अ. क्र.	घटक	उपघटक
१.	चित्रकलेचे मूल घटक	(i) रेषा (ii) आकार (iii) रंग (iv) छायाभेद (v) पोत
२.	रेखाटन	रेखाटनाची माध्यमे (i) पेन्सिल (ii) पेन (iii) स्केचपेन (iv) कलरब्रश (v) संगणक (आधुनिक साधने)
३.	नैसर्गिक घटकांची रेखाटने	पाने, फुले, फळे, पक्षी, प्राणी इत्यादी
४.	मानवनिर्मित घटकांची रेखाटने	भांडी, घर, फर्निचर, वाहने इत्यादी
५.	भौमितिक घटकांची रेखाटने	त्रिकोण, चौकोन, वर्तुळ इत्यादी
६.	निसर्गचित्र	निसर्गातील रेखाटने
७.	वस्तुचित्र	विविध वस्तूसमूहांचे रेखाटन
८.	सुलेखनाचे मूलभूत रेखाटन	देवनागरी आणि रोमन

चित्रकला (प्रात्यक्षिक कार्य)

चित्रकला या विषयाचा अभ्यास करताना प्रात्यक्षिक कार्यासाठी लेखी कार्यात अभ्यासलेल्या माहितीच्या आधारेच चित्रनिर्मिती शक्य होणार आहे. त्यात पुढीलप्रमाणे प्रात्यक्षिक कार्य करणे अपेक्षित आहे.

१. रेखांकनाच्या माध्यमावर आधारित काही प्रात्यक्षिक कार्य. आवश्यकतेप्रमाणे बदल करण्यास हरकत नाही.
२. पेन्सिल, पेन, स्केचपेन, रंग, ब्रश, यांत्रिक साधने अशा माध्यमांद्वारे सरावाच्या दृष्टिकोनातून प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करा.
३. मानवनिर्मित घटकांचे प्रकार अभ्यासणे व त्यावर छायाप्रकाश रंगाच्या साहाय्याने तीन प्रात्यक्षिके पूर्ण करा.
४. निसर्गचित्रण/ निसर्गातील वृक्ष, वेली, डोंगरांचे पेन्सिल, चारकोल, पारदर्शक जलरंग, अपारदर्शक जलरंग, कलर पेन्सिल या माध्यमातून करताना काही ठळक तर काही तपशिलासह अभ्यास पूर्ण करा.
५. वस्तुचित्र विविध वस्तूसमूह करून त्याचे रेखाटन करून छायाप्रकारातह रंगवा (२ ते ३ वस्तू)
६. सुलेखन कलात्मक व वळणदार अक्षर विविधतेप्रमाणे स्वैर, सौंदर्यपूर्ण प्रात्यक्षिक करा.

अ.क्र	उपघटक	माध्यम	विषय
१	रेषा	पेन्सिल	विविध रेषा व वळणांचा सराव
२	रेखांकनाची माध्यमे	पेन्सिल, पेन	विविध पानाफुलांची रेखाटने करा.
३	निसर्गातील घटकांचे रेखाटन	पेन्सिल, जलरंग	पाने, फुले, डोंगर, झाडे, यांची रेखाटने करा.
४	मानवनिर्मित वस्तू	जलरंग	दोन मानवनिर्मित घटकांची रेखाटने करा व जलरंगात रंगवा (छाया प्रकारासह)
५	मानवनिर्मित वस्तू	पेन्सिल, जलरंग	चौरस व शंकूच्या आकाराच्या वस्तूसमूहाचे रेखाटन करून छायाप्रकाशाचे विविध टप्पे दाखवा.
६	निसर्गचित्र	पेन्सिल, /रंगीत पेन्सिल/पेस्टल	निसर्गातील दृश्याचे चित्रण करा
७	निसर्गनिर्मित वस्तू	पेन्सिल, पेन	तुमच्या परिसरातील आढळणाऱ्या प्राण्यांची रेखाटने करा.
८	निसर्ग चित्रण	कोलाज(पेपर) रंगीत	कोलाज तंत्राचा वापर करून निसर्गदृश्य तयार करा.
९	मानवनिर्मित वस्तू	जलरंग	निसर्गनिर्मित वस्तूसमूहाचे (कोणत्याही वस्तू) समोर ठेवून छायाभेदासह चित्रण करा.
१०	सुलेखन	कटनिब/बोरू/पेन	देवनागरी , रोमन अक्षर लेखनाचा सराव
११	सुलेखन, अक्षरलेखन	रंग	शब्दाच्या आशयानुसार (लठ्ठपणा, उंच, दुष्काळ, कोरोना, अलंकार) अक्षरलेखन करा
१२	निसर्गचित्रण	जलरंग	यथार्थदर्शनासह निसर्गचित्र तयार करा.

२. संकल्पचित्र व रंगकाम (Design, and Colour)

अ. क्र.	घटक	उपघटक
१.	चित्रकलेचे मूळ घटक	(i) रेषा (ii) आकार (iii) रंग (iv) छायाभेद (v) पोत
२.	संकल्प	(i) संकल्प म्हणजे काय ? (ii) संकल्पाचे प्रकार (अ) घटनात्मक संकल्प (आ) अलंकरणात्मक संकल्प (iii) संकल्पाचे प्रकार (अ) नैसर्गिक संकल्प (आ) भौमितिक संकल्प (इ) अलंकरणात्मक संकल्प (ई) अमूर्त संकल्प (iv) संकल्पाची मूलतत्त्वे <div><div>● पुनरावृत्ती</div><div>● लय</div><div>● प्रमाण</div><div>● संवाद</div><div>● उत्सर्जन</div><div>● प्राधान्य</div><div>● एकता</div><div>● विरोध</div><div>● श्रेणीक्रम</div><div>● संक्रमण</div><div>● विविधता</div><div>● तोल</div><div>● गौणत्व</div></div>
३.	रंग व रंगसिद्धांत	(i) रंगव्याख्या (ii) रंगज्ञान (iii) चित्रकारांचा रंगसिद्धांत (iv) रंगांची गुणवैशिष्ट्ये (v) रंगांचे प्रतीकात्मक अर्थ (vi) रंगमिश्रणे

३. चित्रात्मक संकल्प (Pictorial Composition)

अ. क्र.	घटक	उपघटक
१.	चित्रकलेचे मूल घटक	(i) रेषा (ii) आकार (iii) रंग (iv) छायाभेद (v) पोत
२.	संकल्पाची मूलतत्त्वे	<ul style="list-style-type: none"> पुनरावृत्ती लय प्रमाण संवाद उत्सर्जन प्राधान्य एकता विरोध श्रेणीक्रम संक्रमण विविधता तोल गौणत्व
३.	मुद्राचित्रण	(i) नैसर्गिक पृष्ठभागावर केलेले मुद्रण (ii) उठाव मुद्रा मुद्रण (iii) खोद मुद्रा मुद्रण
४.	लघुचित्र	(i) भारतीय लघुचित्र शैलीची संकल्पना (ii) लघुचित्र - रचनाचित्र शैलीची मांडणी घटक व माध्यम (iii) लघुचित्र शैलीतील घटकांची अभ्यास रेखाटने (iv) लघुचित्र शैलीवर आधारित अभ्यास चित्रे
५.	रचनाचित्र - प्रकार	(i) आलंकारिक रचना (ii) भौमितिक रचना (iii) अमूर्त रचना (iv) जाहिरात चित्र

चित्रात्मक संकल्प (प्रात्यक्षिक कार्य)

सदर विषयाचा अभ्यास करताना प्रात्यक्षिक कार्यासाठी लेखी कार्यात अभ्यासलेल्या माहितीच्या आधारेच चित्रनिर्मिती शक्य होणार आहे. त्यात पुढीलप्रमाणे प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करणे अपेक्षित आहे.

(१) चित्रकलेचे मुळ घटक यावर आधारीत काही प्रात्यक्षिक कार्य करणे. रेषा, आकार, रंग, छायाभेद, पोत या मुलभूत घटकांवर सरावाच्या दृष्टीकोनातून प्रात्यक्षिक करा. (२) संकल्पाच्या मूलतत्त्वांचा सराव करून त्यांचा उपघटक म्हणून वापर करून त्यावर २ ते ३ प्रात्यक्षिक पूर्ण करा. (३) रचनाचित्राचे प्रकार अभ्यासणे व त्यातून नैसर्गिक आकार अलंकारीक आकार, भौमितीक आकार यांच्यावर आधारीत प्रत्येकी १ ते २ रचनाकृती तयार करा. (४) लघूचित्र शैलीतील घटक मांडणीवर एक प्रात्यक्षिक पूर्ण करा. तसेच लघूचित्र शैलीतील रेखाटन व रंगयोजनेवर आधारीत १ ते २ प्रात्यक्षिक निर्मिती करा. (५) अमूर्त आकारांचा घटक म्हणून वापर करून प्रात्यक्षिक निर्मिती करा.

वर्षभरातील अपेक्षित प्रात्यक्षिक कार्य

अ.क्र.	उपघटक	माध्यम	विषय
१	रेषा	पेन्सिल	विविध रेषांचा सराव
२	भौमितीक आकार	पेन्सिल	भौमितीक आकार तयार करा.
३	अलंकारीक	पेन्सिल/पेन	नैसर्गिक आकारांना अलंकारीक रूप द्या. (८ ते १० आकार)
४	अमूर्त	पेन्सिल/पेन	नैसर्गिक व मानवनिर्मित आकारांना अमूर्त रूप द्या.
५	संकल्पाच्या मूलतत्त्वे	रंगीत पेन्सिल/पेन	पुनरावृत्ती या मुलतत्त्वावर आधारीत रेखाटने करा.
६	अलंकारीक	जलरंग	३ ते ४ मानवाकृती अलंकारीक पद्धती रेखाटून रंगवा.
७	भौमितीक	जलरंग	४ ते ५ आकारांना भौमितीक रुपात रेखाटून रंगवा
८	लघूचित्र शैली	जलरंग	लघूचित्र शैलीतील आकृत्या रेखाटा व रंगवा.
९	भौमितीक	जलरंग	ग्रामीण जीवन ३ ते ४ कृतींसह रचनाचित्र रंगवा.
१०	अलंकारीक	जलरंग	नृत्य व उत्सव या विषयांवर रचनाचित्र रंगवा.
११	अमूर्त	मिश्र माध्यम	ऋतू व दुष्काळ या विषयांवर रचनाचित्र रंगवा.

(वरील प्रात्यक्षिक कार्यात सरावासाठी वेळेनुसार अधिक चित्र निर्मिती करू शकतात. तसेच विषय व माध्यमात ही विविधता आणता येईल. प्रात्यक्षिकासाठी १/४ आकाराचा पेपर वापरावा व वेगवेगळ्या बाह्य आकारातून चित्र निर्मिती करावी.)